

PIOTR KEMPIŃSKI

MICHAŁ OLEJNICZAK

<https://doi.org/10.33995/wu2021.1.4>

Sytuacja prawna ubezpieczyciela OC jako współdłużnika w postępowaniu restrukturyzacyjnym

Niniejszy artykuł stanowi próbę opisanego wpływu, jaki może wyrzucić postępowanie restrukturyzacyjne ubezpieczającego na sytuację prawną ubezpieczyciela odpowiedzialności cywilnej. Autorzy poruszyli kwestie charakteru wierzytelności odszkodowawczej w postępowaniu restrukturyzacyjnym, współuczestnictwa ubezpieczyciela w długi poddawane restrukturyzacji ubezpieczającego oraz instytucji regresu nietypowego w postępowaniu restrukturyzacyjnym. Wskazana problematyka nie była dotychczas przedmiotem analizy w literaturze naukowej.

Kluczowym zagadnieniem poruszonym w niniejszym artykule są losy odpowiedzialności ubezpieczyciela po zatwierdzeniu układu, w którym wierzyciele zdecydowali o redukcji wierzytelności odszkodowawczej. Materia ta została omówiona z uwzględnieniem analizy akcesoryjnego charakteru odpowiedzialności ubezpieczyciela OC. Autorzy dokonali w tym zakresie omówienia stanowisk orzecznictwa i doktryny, przytaczając zarazem nowy argument dotyczący przedmiotu ubezpieczenia OC i opowiadając się za teorią pełnej akcesoryjności.

Słowa kluczowe: ubezpieczenie OC, odpowiedzialność cywilna, akcesoryjność, regres nietypowy, postępowanie restrukturyzacyjne.

Wprowadzenie

Od lat utrzymuje się tendencja wzrostowa udziału ubezpieczeń majątkowych (w tym ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej) w rynku ubezpieczeń gospodarczych w Polsce, mierzona zarówno

kryterium wysokości składki przypisanej brutto, jak i sumy wypłaconych odszkodowań¹. Potencjalnie – brak bowiem w tym przedmiocie szczegółowych badań – ubezpieczyciele mogą coraz częściej uczestniczyć w postępowaniach restrukturyzacyjnych, które stanowią coraz popularniejszy środek ratowania przedsiębiorców zagrożonych niewypłacalnością². Możliwość poddania się restrukturyzacji sądowej przez takich przedsiębiorców została w polskim porządku prawnym uregulowana w ustawie z dnia 15 maja 2015 roku – Prawo restrukturyzacyjne³. Celem postępowania restrukturyzacyjnego⁴ jest uniknięcie ogłoszenia upadłości dłużnika przez umożliwienie mu restrukturyzacji w drodze zawarcia układu z wierzycielami, a w postępowaniu sanacyjnym – także podjęcia działań sanacyjnych [art. 3 ust. 1 p.r.]⁵. Takie postępowanie wywiera także wpływ na stosunki prawne pomiędzy dłużnikiem a jego wierzycielami⁶. W toku postępowania restrukturyzacyjnego modyfikacji ulegają zarówno stosunki materialnoprawne, m.in. obligacyjne, jak i prawnoprocesowe, w szczególności w zakresie ograniczenia możliwości przymusowego dochodzenia roszczeń⁷. Również zawarcie układu, a na następnie jego wykonanie, pozwala na modyfikację dotychczasowych stosunków zobowiązaniowych łączących dłużnika z wierzycielami⁸.

Specyficzny charakter postępowania restrukturyzacyjnego, a także fakt, iż instytucje temu właściwe mogą w sposób zasadniczy wpłynąć na istnienie i rozmiary wierzytelności oraz znacznie zmodyfikować zakres odpowiedzialności dłużnika, powodują, iż wzajemne relacje prawa restrukturyzacyjnego oraz innych gałęzi prawa (w tym prawa ubezpieczeniowego) pozostają w znacznej części niezbadane. Zasadniczo brak bowiem opracowań naukowych poświęconych tej problematyce.

W niniejszej pracy autorzy opisują wpływ, jaki postępowanie restrukturyzacyjne ubezpieczającego może wyrzucić na obowiązek wypłaty odszkodowania przez ubezpieczyciela z tytułu umowy ubezpieczenia OC. Podejmują też próbę odpowiedzi na pytanie, czy układ zawarty w postępowaniu restrukturyzacyjnym pomiędzy poszkodowanym a ubezpieczającym będącym sprawcą szkody

1. Polska Izba Ubezpieczeń, *Ubezpieczenia w liczbach 2019. Rynek ubezpieczeń w Polsce*, <https://piu.org.pl/wp-content/uploads/2020/04/ubezpieczenia-w-liczbach-2019.pdf> [dostęp: 6.05.2020], s. 11–13.
2. Zimmerman Filipiak Restrukturyzacja S.A., SpotData, *Restrukturyzacja w Polsce. Raport roczny 2019. Statystyki i analizy*, <http://zimmermanfilipiak.pl/Raport%20restrukturyzacje%202019%20Q4%20v11.pdf> [dostęp: 6.05.2020], s. 6–7.
3. Ustawa z dnia 15 maja 2015 r. Prawo restrukturyzacyjne [Dz. U. 2015, poz. 978 z późn. zm., dalej: p.r.].
4. Ustawa reguluje cztery postępowania restrukturyzacyjne, tj. postępowanie o zatwierdzenie układu, przyspieszone postępowanie układowe, postępowanie układowe oraz postępowanie sanacyjne, zob. A. Hrycaj, *Cztery postępowania restrukturyzacyjne*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2015, nr 1, s. 4–15.
5. Należy zgodzić się z P. Zimmermanem, że „uniknięcie upadłości nie jest celem samym w sobie, lecz środkiem do osiągnięcia celu nadrzędnego, jakim jest zawarcie układu”, P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2018, s. 1100.
6. Zob. A. Hrycaj, *Prawo i postępowanie restrukturyzacyjne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2019, s. 15.
7. Zob. A. Hrycaj, *Pojęcia ogólne*, [w:] *System Prawa Handlowego. Tom 6. Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, [red.] A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, CH Beck, Warszawa 2020, s. 6–7.
8. Układ stanowi centralny punkt postępowania restrukturyzacyjnego, jednak jego charakter prawny nie został rozstrzygnięty. Z uwagi na jego złożoność wskazuje się ogólnie, że jest on czynnością prawną, wywołującą skutki prawne wynikające z jego treści oraz z przepisów prawa, zob. A.J. Witosz, *Przyjęcie układu i jego skutki*, [w:] *System Prawa Handlowego*, s. 499. Treść układu jest uzależniona od propozycji układowych, które wskazują na sposób restrukturyzacji zobowiązań dłużnika – art. 156 ust. 1 p.r. wymienia przykładowy katalog propozycji układowych, m.in. odroczenie terminu wykonania, rozłożenia spłaty na raty czy zmniejszenie wysokości. Układ, pomimo pewnych podobieństw, nie jednak jest umową [tak: A.J. Witosz, *op. cit.*, s. 495].

(dłużnikiem) ma wpływ na odpowiedzialność ubezpieczyciela z tytułu ubezpieczenia OC (w przypadku gdy obowiązek do zapłaty odszkodowania przez sprawcę szkody zaktualizował się przed dniem otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego). Szczególną uwagę autorzy poświęcają zagadnieniu wpływu zawarcia układu, zatwierdzenia go przez sąd – a następnie jego wykonania – na treść obowiązku odszkodowawczego ubezpieczyciela, w przypadku gdy propozycje układowe przewidują modyfikację treści obowiązku odszkodowawczego sprawcy szkody⁹.

1. Wierzytelność z tytułu odszkodowania jako wierzytelność układowa

Z punktu widzenia przebiegu postępowania restrukturyzacyjnego, a w szczególności – określenia kręgu wierzycieli objętych układem, kluczową rolę odgrywa dzień otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego, tj. dzień wydania postanowienia o jego otwarciu¹⁰ (co do zasady przyjmuje się, że jest to początek tego dnia: godz. 0:00¹¹). Układ obejmuje przede wszystkim wierzytelności osobiste (pieniężne i niepieniężne) powstałe przed dniem otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego (art. 150 ust. 1 pkt 1 p.r.). Źródłem stosunku prawnego są zwykle: umowa, bezpodstawne wzbogacenie lub czyn niedozwolony¹². Zakres dalszych rozważań obejmuje zatem wyłącznie takie wierzytelności poszkodowanego wobec sprawcy z tytułu odszkodowania, które powstały przed dniem otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego wobec ubezpieczonego sprawcy i które istniały na dzień otwarcia tego postępowania. Z punktu widzenia poszkodowanego i objęcia układem jego wierzytelności nie ma znaczenia moment powstania odpowiedzialności odszkodowawczej ubezpieczyciela (wierzytelność wobec ubezpieczyciela nie jest objęta układem)¹³.

Wierzytelności poszkodowanego zostaną umieszczone w spisie wierzytelności zgodnie z art. 76 i nast. p.r. Za wyjątkiem postępowania o zatwierdzenie układu¹⁴ dłużnik, od dnia otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego do dnia jego zakończenia albo prawomocnego umorzenia, nie może

9. Mimo iż układ nie ma charakteru umowy, przyjmuje się, że konstrukcja zmniejszenia zobowiązań dłużnika w ramach układu jest oparta na konstrukcji zwolnienia z długu (przy czym nie jest z nią tożsama, zob. R. Adamus, *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2019, s. 360 i nast.).

10. W przypadku postępowania o zatwierdzeniu układu dniem tym jest dzień układowy (art. 221 p.r.).

11. R. Adamus, *Materialnoprawne skutki wszczęcia postępowań restrukturyzacyjnych*, [w:] *System...*, s. 161.

12. Zob. P. Zimmerman, *op. cit.*, s. 1435–1436.

13. Zgodnie z art. 822 § 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. 1964 nr 16, poz. 93 z późn. zm., dalej: k.c.) jeżeli strony nie umówiły się inaczej, umowa ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej obejmuje szkody będące następstwem przewidzianego w umowie zdarzenia, które miało miejsce w okresie ubezpieczenia (tzw. *trigger act committed*). Rozwiązanie to stanowi domyślną regułę, która nie może zostać zmodyfikowana wyłącznie w przypadku obowiązkowych ubezpieczeń OC (zob. krytyczne stanowisko: E. Kowalewski, W.W. Mogiński, *O potrzebie zmiany niektórych uregulowań prawnych ubezpieczeń obowiązkowych*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” 2013, nr 2, s. 7–18). W przypadku dobrowolnych ubezpieczeń OC możliwe jest przyjęcie trzech innych wariantów: *trigger loss occurrence* (powstania szkody w okresie ubezpieczenia), *trigger loss manifestation* (ujawnienie się szkody w okresie ubezpieczenia), *trigger claims made* (wystąpienia przez poszkodowanego z roszczeniami w okresie ubezpieczenia), zob. A. Raczyński, [w:] *Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 450–1088*, [red.] M. Gutowski, CH Beck, Warszawa 2016, s. 1087 i cyt. tam lit.

14. Wyjątek ten nie dotyczy tzw. uproszczonego postępowania restrukturyzacyjnego – przejściowego postępowania wprowadzonego w związku z epidemią COVID-19, uregulowanego w art. 15–25 ustawy z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym

spełniać świadczeń wynikających z wierzytelności objętych z mocy prawa układem (art. 252 ust. 1 p.r.). Poszkodowany nie może zatem skutecznie wyegzekwować od sprawcy przysługującego mu odszkodowania. Wierzytelność wobec sprawcy nadal istnieje w niezmienionym kształcie, nie może być jednak uregulowana ze względu na ww. zakaz, wynikający z objęcia jej układem. Nie ma przeszkód, by na tym etapie postępowania restrukturyzacyjnego poszkodowany dochodził zaspokojenia roszczenia od ubezpieczyciela w trybie art. 822 § 4 k.c.

W przypadku spełnienia świadczenia w całości przez ubezpieczyciela wierzytelność wobec sprawcy wygasa (poszkodowany nie może uzyskać dwóch odszkodowań). W takim przypadku wierzytelność, jako nieistniejąca, nie podlega umieszczeniu na spisie wierzytelności. Gdyby zaś ubezpieczyciel zaspokoił poszkodowanego, którego wierzytelność została już umieszczona na spisie wierzytelności, może ona zostać wykreślona z urzędu przez sędziego-komisarza na podstawie art. 99 p.r., jako wierzytelność nieistniejąca. W sytuacji częściowego zaspokojenia wierzytelności będzie ona ujawniona na spisie wierzytelności w pozostałej – niezaspokojonej części.

2. Ubezpieczyciel OC jako współdłużnik w rozumieniu prawa restrukturyzacyjnego

W przypadku powstania odpowiedzialności odszkodowawczej ubezpieczyciela pojawia się pytanie o wzajemną relację pomiędzy sprawcą szkody, znajdującym się w restrukturyzacji, a ubezpieczycielem. Pytanie o tę wzajemną relację jest istotne, ponieważ postępowanie restrukturyzacyjne, zakończone przyjęciem układu i jego wykonaniem, może zmodyfikować wierzytelność poszkodowanego z tytułu odszkodowania wobec sprawcy szkody (dłużnika).

Relacja sprawcy szkody (dłużnika) i ubezpieczyciela jest uznawana za przykład tzw. solidarności niewłaściwej (*in solidum*)¹⁵. Oznacza to, że odpowiedzialność ubezpieczyciela współistnieje obok odpowiedzialności osoby objętej ubezpieczeniem (przy czym odpowiedzialność ubezpieczyciela jest z reguły węższa)¹⁶. W związku z tym poszkodowany może żądać odszkodowania zarówno od jednego ze współdłużników *in solidum*, jak i obydwu naraz, przy czym może on uzyskać wyłącznie jedno odszkodowanie¹⁷. Zgodnie z poglądem wyrażonym przez Sąd Najwyższy pomiędzy tymi roszczeniami, pomimo ich odrębności, zachodzi „ściśła współzależność polegająca na tym, że oba roszczenia istnieją obok siebie dopóty dopóki jedno z nich nie zostanie całkowicie zaspokojone”¹⁸.

Prawo restrukturyzacyjne w dwóch przepisach, tj. w art. 80 ust. 1 i 3 p.r. oraz w art. 167 p.r., odnosi się wprost do sytuacji współdłużników restrukturyzowanego podmiotu (dłużnika). Artykuł

skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (Dz. U. 2020, poz. 1086), gdzie zgodnie z art. 16 przepisy art. 253 p.r. stosuje się odpowiednio.

15. Zob. wyrok SN z dnia 12 kwietnia 1972 r., sygn. II CR 57/72, OSNC 1972/10/183; uchwała SN z dnia 9 marca 1974 r., sygn. III CZP 75/73, OSNC 1974/7–8/123.

16. A. Raczyński [w:] *Kodeks...*, s. 1085.

17. Szczegółowo o konstrukcji solidarności nieprawidłowej w umowie ubezpieczenia, zob. *ibidem*, s. 1086 i cyt. tam lit.

18. Wyrok SN z 19 października 2011 r., sygn. II CSK 86/11, OSNC 2012/4/55.

80 p.r. wyznacza sposób uwzględnienia na spisie wierzytelności współdłużnika dłużnika¹⁹. Z kolei zgodnie z art. 167 ust. 1 p.r. układ nie narusza praw wierzyciela m.in. wobec współdłużnika dłużnika.

Lege non distinguente należy uznać, że obydwa przepisy określają kategorię współdłużników jednakowo. Nie ma wątpliwości, iż solidarność niewłaściwa stanowi jeden z przypadków tzw. wielości dłużników²⁰. Łączący dłużników szczególny stosunek, wynikający ze swobodnego „zbiegu” odpowiedzialności, pozwala na określenie ich wzajemnymi współdłużnikami. Potwierdzają to również wypowiedzi komentatorów, którzy wymieniają współdłużników *in solidum* w gronie współdłużników w uwagach do art. 80 p.r.²¹, jak i 167 p.r.²² W związku z powyższym należy stwierdzić, że prawo restrukturyzacyjne poprzez współdłużników rozumie także współdłużników *in solidum*²³.

3. Regres nietypowy jako wierzytelność układowa

W art. 80 p.r. został uregulowany przypadek uwzględnienia na spisie wierzytelności dłużnika roszczeń zwrotnych jego współdłużników²⁴. W związku z tym pojawia się pytanie, czy art. 80 p.r. znajduje zastosowanie do roszczeń regresowych ubezpieczyciela wobec sprawcy szkody (dłużnika),

19. Wierzytelność współdłużnika z tytułu zwrotnego roszczenia umieszcza się w spisie wierzytelności w wysokości, w jakiej współdłużnik zaspokoił wierzyciela, chyba że co innego wynika z treści stosunku prawnego (art. 80 ust. 1 p.r.). W spisie wierzytelności umieszcza się również wierzytelność współdłużnika, który nie zaspokoił wierzyciela, jako wierzytelność warunkową, która nie uprawnia do głosowania na zgromadzeniu wierzycieli (art. 80 ust. 3 p.r.).
20. Zob. M. Pyziak-Szafnicka, *Wielość dłużników i wierzycieli*, w: *System Prawa Prywatnego. Tom 5. Prawo zobowiązań – część ogólna*, CH Beck, [red.] K. Osajda, Warszawa 2020, s. 434.
21. Tak w odniesieniu do art. 80 p.r.: R. Adamus, *op. cit.*, s. 193; Ł. Lipowicz, [w:] *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Wolters Kluwer, [red.] A. Hrycaj, P. Filipiak, Warszawa 2017, s. 335–336; D. Chrapoński, [w:] *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, [red.] A. Torbus, A.J. Witosz, A. Witosz, Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 220. Część autorów wskazuje na konkretny przykład podmiotów, które – nie będąc dłużnikami osobistymi wierzyciela – ponoszą odpowiedzialność za dług jako zastawcy lub właściciele nieruchomości obciążonej hipoteką, tak: A. Jakubecki, *Spis wierzytelności w postępowaniu restrukturyzacyjnym*, [w:] *System...*, s. 380; P. Zimmerman, *op. cit.*, s. 1274; S. Gurgul, *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2018, s. 1075. Wydaje się jednak, że zamierzeniem autorów nie było ograniczenie katalogu współdłużników *in solidum* do tego szczególnego przypadku, a jedynie wskazanie, iż jest on częsty w praktyce – przede wszystkim nie formułują oni twierdzeń o zamkniętym charakterze katalogu możliwych współdłużników. Ponadto taki sam przykładowy katalog został sformułowany na gruncie odpowiednika art. 80 p.r. – art. 248 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz. U. 2003 nr 60, poz. 535 z późn. zm., dalej: p.u.), zob. A. Jakubecki, *Zgłoszenie i ustalenie wierzytelności w postępowaniu upadłościowym*, [w:] *System...*, s. 1125; P. Janda, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2020, s. 707.
22. Zob. P. Zimmerman, *op. cit.*, s. 1476; R. Adamus, *op. cit.*, s. 427; B. Groele, [w:] *Prawo...*, [red.] A. Hrycaj, P. Filipiak, s. 615; S. Gurgul wskazuje, że „kategoria współdłużnik dłużnika mieści w sobie również dłużników rzeczowych odpowiadających – *in solidum* – z dłużnikiem jako dłużnikiem osobistym wierzyciela”, zob. S. Gurgul, *op. cit.*, s. 1178.
23. Taki pogląd został wyrażony również na gruncie aktualnie nieobowiązującego art. 291 p.u. dotyczącego postępowania naprawczego, zob. A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 611.
24. Regulacja ma charakter „techniczny” – reguluje wyłącznie skutki powstania roszczeń regresowych na postępowanie sanacyjne, zob. R. Adamus, *op. cit.*, kom. do art. 80 nb. 3.

które w przypadku ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej mogą mieć wyłącznie charakter tzw. regresu nietypowego²⁵, charakterystycznego dla ubezpieczeń OC²⁶.

Udzielenie odpowiedzi twierdzącej oznaczałoby, że wierzytelność regresowa ubezpieczyciela z tytułu regresu nietypowego, w przypadku gdy nie wypłacił on odszkodowania, powinna zostać – zgodnie z art. 80 ust. 3 p.r. – umieszczona na spisie wierzytelności jako wierzytelność warunkowa²⁷ (w wysokości sumy ubezpieczenia)²⁸. W sytuacji gdy ubezpieczyciel wypłacił już odszkodowanie, uwzględniona powinna zostać wartość roszczenia regresowego (art. 80 ust. 1 p.r.). Twierdząca odpowiedź na to pytanie wymaga zatem uznania, że przysługujący ubezpieczycielowi regres nietypowy ma charakter „roszczenia zwrotnego”.

W piśmiennictwie dominuje pogląd, zgodnie z którym regres typowy powstaje w wyniku przejścia wierzytelności na podstawie art. 518 k.c. (subrogacja ustawowa)²⁹. Jeśli zaś chodzi o konstrukcję regresu nietypowego, w doktrynie sformułowane zostały trzy koncepcje. Zgodnie z pierwszą z nich regres nietypowy polega na tym, że na ubezpieczyciela przechodzi wierzytelność przysługująca poszkodowanemu wobec sprawcy szkody (dłużnika). W myśl drugiej jest to nowa wierzytelność (choć uzależniona od istnienia wierzytelności pierwotnej, zaspokojonej przez ubezpieczyciela).

-
25. W prawie ubezpieczeń gospodarczych wyróżnia się dwa rodzaje regresu: regres typowy (prosty), uregulowany w art. 828 § 1 k.c., oraz regres nietypowy (szczególny). Co do zasady ubezpieczyciel nie może, po spełnieniu świadczenia odszkodowawczego, żądać jego zwrotu przez ubezpieczonego-sprawcę szkody. Regres nietypowy nie jest oparty na art. 828 k.c. (zob. wyrok SN z 18 listopada 2005 r., sygn. IV CK 203/05, LEX nr 399743; J. Misztal-Konecka, *Regres nietypowy w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych*, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 15, s. 848).
26. Regres nietypowy występuje w niektórych ubezpieczeniach odpowiedzialności cywilnej. Obejmuje sytuacje, w których – najczęściej na podstawie szczególnego przepisu prawnego (zob. art. 43 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych, Dz. U. 2019, poz. 2214) lub postanowienia OWU – ubezpieczyciel, w ściśle oznaczonych wypadkach, a często i rozmiarach, otrzymuje prawo dochodzenia wypłaconego odszkodowania ubezpieczeniowego od ubezpieczonego i ubezpieczającego (zob. A. Sowik, *Regres nietypowy – struktura prawna i znaczenie w ubezpieczeniach odpowiedzialności cywilnej*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2013, nr 2, s. 65; J. Pokrzywniak, *Kilka uwag o regresie nietypowym w ubezpieczeniu OC posiadaczy pojazdów mechanicznych*, [w:] *Aktualne problemy ubezpieczeń komunikacyjnych*, [red.] A. Koch, CH Beck, Warszawa 2008, s. 55–56). Regres nietypowy w ramach ubezpieczenia OC stanowi wyraz gwarancyjno-repartycyjnej odpowiedzialności ubezpieczyciela – ubezpieczyciel jest zobowiązany do zapłaty odszkodowania, pomimo powstania przesłanek wyłączających ochronę sprawcy szkody w ramach zawartej umowy ubezpieczenia (zob. A. Sowik, *op. cit.*, s. 73). Instytucja regresu nietypowego zabezpiecza zatem interes poszkodowanego oraz zapobiega sytuacjom, w których sprawca szkody korzystałby z ochrony ubezpieczeniowej bez względu na ocenę jego zachowania (zob. J. Misztal-Konecka, *op. cit.*, s. 849).
27. A. Jakubecki opowiada się przeciwko określaniu tego typu wierzytelności jako warunkowych (zob. A. Jakubecki, *Spis wierzytelności w postępowaniu restrukturyzacyjnym*, [w:] *System Prawa Handlowego*, s. 381).
28. Regulacja znosi, na potrzeby postępowania restrukturyzacyjnego, zasadę niedopuszczalności dochodzenia przyszłych roszczeń regresowych (zob. wyrok SN z dnia 21 stycznia 1969, 2 CR 932/58, OSPiKA 1960, nr 9, poz. 225).
29. Zob. np. A. Sowik, *op. cit.*, s. 65; J.M. Kondek, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III B. Zobowiązania. Część szczegółowa. Ustawa o terminach zapłaty*, [red.] K. Osajda, CH Beck, Warszawa 2020, s. 1012 i nast. Przeciwno stosowaniu instytucji subrogacji do konstrukcji regresu zob. M. Krzewicki, *Charakter prawny regresu ubezpieczeniowego na tle pojęcia regresu w prawie cywilnym*, „Monitor Prawniczy” 2013, nr 2, s. 79.

Trzecia koncepcja upatruje powstania uprawnienia z tytułu regresu nietypowego już w samym zawarciu umowy ubezpieczenia (roszczenie z tytułu umowy ubezpieczenia)³⁰.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przebija się koncepcja, zgodnie z którą regres nietypowy nie wynika z umowy ubezpieczenia i należy go postrzegać jako roszczenie autonomiczne, przyznane ubezpieczycielowi na podstawie szczególnego przepisu prawa (lub postanowień OWU)³¹. Roszczenie z tytułu regresu nietypowego powstaje z momentem wypłaty przez ubezpieczyciela odszkodowania poszkodowanemu³². Roszczenie z tytułu regresu nietypowego nie jest zatem wynikiem przejścia roszczeń w trybie art. 828 § 1 k.c. ani wstąpieniem w prawa zaspokojonego wierzyciela na mocy art. 518 k.c.³³

Pomimo tego, iż regres nietypowy wynika z relacji pomiędzy współdłużnikami *in solidum* (nie jest to zatem typowa solidarność, o które mowa w art. 366 k.c.³⁴), zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego możliwe jest analogiczne stosowanie przepisów o solidarności dłużników, gdy przepisy dotyczące wzajemnych rozliczeń pomiędzy współdłużnikami *in solidum* odpowiadają celowi i charakterowi danego stosunku prawnego³⁵.

W związku z tym, że podstawą regresu nietypowego jest przepis ustawy bądź postanowienie OWU, nie ma wątpliwości, że regres jest częścią stosunku wewnętrznego pomiędzy ubezpieczycielem a sprawcą szkody. Jego celem jest zabezpieczenie interesów ubezpieczyciela, który dokonuje wypłaty odszkodowania także w przypadku, gdy sprawca szkody naruszył „zasady gry”. Takie ujęcie istoty regresu nietypowego pozwala na potraktowanie go jako roszczenia zwrotnego, które jest charakterystyczne w przypadku solidarności dłużników, co przesądza o dopuszczalności stosowania w drodze analogii art. 376 k.c.

W związku z powyższym uzasadniony jest pogląd, że w przypadku powstania regresu nietypowego ubezpieczyciela wobec sprawcy szkody w trakcie postępowania restrukturyzacyjnego wierzytelność ubezpieczyciela, jako roszczenie zwrotne w rozumieniu art. 80 ust. 1 i 3 p.r., będzie objęta układem z mocy prawa i ujęta na spisie wierzytelności³⁶. W przypadku gdy wierzyciel nie dokonał wypłaty odszkodowania, w spisie wierzytelności, zgodnie z art. 80 ust. 3 p.r., powinna zostać umieszczona – jako warunkowa – pełna wartość potencjalnego regresu nietypowego. W związku z tym, że powstanie regresu nietypowego nie stanowi reguły, konieczność ujmowania

30. J. Misztal-Konecka, *op. cit.*, s. 844 i cyt. tam lit.

31. Zob. np. wyrok SN z 6 kwietnia 1981 r., sygn. IV CR 63/81, OSNC Nr 12/1981, poz. 242; uchwała SN z 16 listopada 2012 r., sygn. III CZP 61/12, OSNC 2013/4/47.

32. Zob. np. wyrok SN z 12 lipca 1968 r., sygn. I CR 265/68, OSNC 1969/7–8/138, uchwała SN (?) z 16 października 1976 r., sygn. III CZP 38/76, OSNC 1977/2/19.

33. Zob. W. Dubis, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, [red.] E. Gniewek, P. Machnikowski, CH Beck, Warszawa 2016, s. 1517–1518.

34. M. Krzewicki, *op. cit.*, s. 80.

35. Por. uchwała SN z dnia 7 kwietnia 1975 r., sygn. III CZP 6/75, OSNCP 1976/2/27, wyrok SN z dnia 18 grudnia 1968 r., sygn. II CR 409/68, OSNCP 1969/11/207.

36. Pomimo tego, że w omawianej sytuacji roszczenie z tytułu regresu nietypowego powstaje dopiero w trakcie postępowania restrukturyzacyjnego z momentem wypłaty odszkodowania przez ubezpieczyciela, stosunek prawny stanowiący podstawę współodpowiedzialności ubezpieczyciela i sprawcy szkody powstał już przed datą jego otwarcia, co uzasadnia zastosowanie art. 80 ust. 1 p.r.; zob. D. Chrapoński, [w:] *Prawa...*, s. 220.

wierzytelności z tego tytułu jako warunkowej oznacza w praktyce sztuczne zawyżanie wysokości wierzytelności ujętych w spisie wierzytelności³⁷.

4. Charakter odpowiedzialności ubezpieczyciela OC

Jak wskazano powyżej, zakres zastosowania art. 167 ust. 1 p.r. obejmuje roszczenia wierzyciela wobec współdłużników nieprawidłowych ubezpieczającego, wobec którego prowadzone jest postępowanie restrukturyzacyjne. *Prima facie* wydaje się zatem, że zgodnie z treścią przytoczonego przepisu zmniejszenie rozmiarów długu ubezpieczającego nie wpływa w żaden sposób na dług ubezpieczyciela. Prowadzi to do sytuacji, w której obowiązek odszkodowawczy tego drugiego pozostaje większy od obowiązku samego sprawcy. W konsekwencji wierzyciel zaspokojony tylko częściowo w drodze wykonania układu może swobodnie wystąpić do ubezpieczyciela o wypłatę kwoty, o którą zmniejszona została jego wierzytelność wobec sprawcy³⁸. Byłby to jednak wniosek przedwczesny, a taka konstrukcja budzi szereg wątpliwości na gruncie ubezpieczenia OC. Jak wskazuje Andrzej Jakubecki, wierzyciel – niezależnie od postanowień układu – może dochodzić od poręczyciela i innych współdłużników pełnej (pierwotnej) wysokości wierzytelności³⁹. Takie stanowisko wydaje się trafne i bezsporne. Należy jednak zwrócić uwagę na szeroki zakres zastosowania przepisu art. 167 p.r., co w pewnych przypadkach skutkuje koniecznością rozszerzenia analizy relacji pomiędzy dłużnikiem a poręczycielem (współdłużnikiem) w kierunku oceny praw przysługujących wierzycielowi i możliwości ich naruszenia postanowieniami układu. Zagadnienie to należy zatem rozpatrzeć w szerszym kontekście, uwzględniając akcesoryjny charakter odpowiedzialności ubezpieczyciela, a także specyfikę przedmiotu tego ubezpieczenia oraz jego funkcję.

Wpływ, jaki zatwierdzenie układu w postępowaniu restrukturyzacyjnym wywiera na wierzytelność poszkodowanego do ubezpieczyciela sprawcy szkody, zależy jest w istocie od tego, jaka zależność zachodzi między zakresami odpowiedzialności ubezpieczyciela i ubezpieczającego w stosunku prawnym ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej. Artykuł 822 § 1 k.c. stanowi, że ubezpieczyciel jest zobowiązany do zapłaty odszkodowania tylko za te szkody, za które odpowiedzialny jest ubezpieczający albo ubezpieczony. Oznacza to, że obowiązek odszkodowawczy ubezpieczyciela jest uboczny (akcesoryjny) względem obowiązku ubezpieczonego⁴⁰. Innymi słowy, rozmiar odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń jest każdorazowo zależny od stopnia, w jakim odpowiada sam ubezpieczony. Zakres odpowiedzialności ubezpieczyciela nie może być w żadnym wypadku szerszy od zakresu odpowiedzialności ubezpieczonego⁴¹.

37. Problem ten dotyczy wszystkich podmiotów wymienionych w art. 80 ust. 3 p.r.

38. Autorzy opowiadają się za poglądem, że redukcja w ramach układu prowadzi do wygaśnięcia wierzytelności (np. uchwała SN z dnia 5 marca 2009 r., sygn. III CZP 3/09, OSNC 2010/1/1). Konkurencyjny pogląd stanowi, że zredukowana część wierzytelności przekształca się w zobowiązanie naturalne (np. wyrok SN z dnia 26 stycznia 2018 r., sygn. II CSK 468/17, OSNC 2019/1/7).

39. Zob. A. Jakubecki, *Spis wierzytelności w postępowaniu restrukturyzacyjnym*, [w:] *System...*, s. 364.

40. Zob. np. D. Fuchs, E. Kowalewski, M. Wałachowska, M. Ziemiak, *Odszkodowanie za szkodę w pojazdach mechanicznych a kwestia cen części oryginalnych oraz amortyzacji i urealnienia ich wartości. Rozważania na kanwie obowiązkowego ubezpieczenia komunikacyjnego OC*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2012, nr 3, s. 32–34.

41. M. Krajewski, *Umowa ubezpieczenia. Art. 805–834 k.c. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2016, s. 477–478.

Nie budzi za to wątpliwości możliwość ograniczenia odpowiedzialności ubezpieczyciela w taki sposób, że będzie on odpowiadał za szkodę w wymiarze niższym niż ubezpieczony (tak też zresztą dzieje się przeważnie w praktyce za sprawą ustalenia sumy gwarancyjnej, udziału własnego czy też franszyzy integralnej)⁴². Należy więc stwierdzić, że zaaprobowanie możliwości stosowania art. 167 ust. 1 p.r. wprost do roszczenia o zapłatę odszkodowania ubezpieczeniowego, które poszkodowany jest uprawniony kierować do ubezpieczyciela OC, stanowiłoby znaczące odstępianie od zasady akcesoryjności. W takiej sytuacji doszłoby do rozszerzenia odpowiedzialności ubezpieczyciela względem odpowiedzialności sprawcy o tę część odszkodowania, która została zredukowana w treści zatwierdzonych propozycji układowych. Dłużnik odpowiadałby w nowych, nakreślonych w układzie granicach, natomiast odpowiedzialność ubezpieczyciela pozostałaby niezmieniona.

W tym kontekście istotne jest ustalenie, w którym momencie należy określić zakres odpowiedzialności ubezpieczyciela w stosunku do odpowiedzialności ubezpieczonego. Trzeba zaznaczyć, że ramy czasowe, w których zakresy odpowiedzialności ubezpieczonego i ubezpieczyciela pozostają splecione, nie zostały w sposób przekonujący zdefiniowane w nauce prawa ubezpieczeniowego, a zagadnienie to wciąż budzi kontrowersje⁴³. Można wskazać dwa alternatywne sposoby aplikowania zasady akcesoryjności do ustalenia rozmiaru obowiązku odszkodowawczego zakładu ubezpieczeń. Według pierwszego z poglądów ustalenie wielkości roszczenia do zakładu ubezpieczeń następuje z chwilą, gdy to roszczenie powstaje i uzyskuje całkowicie samoistny charakter. Z kolei drugi z poglądów zakłada, że akcesoryjność odpowiedzialności ubezpieczyciela ma charakter trwały, tj. kształtuje się każdorazowo w takich samych granicach, jak odpowiedzialność samego ubezpieczającego. Zagadnienie ram czasowych, w których zakres odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń pozostaje ściśle sprzężony z odpowiedzialnością ubezpieczonego, jest kluczowe dla rozstrzygnięcia problemu stanowiącego główny wątek niniejszego opracowania.

4.1. Ograniczona akcesoryjność odpowiedzialności ubezpieczyciela

Zaakceptowanie teorii o ograniczonym zakresie akcesoryjności nie stwarza problemów na gruncie prawa restrukturyzacyjnego, gdyż zmniejszenie długu ubezpieczonego przy jednoczesnym zachowaniu obowiązku odszkodowawczego ubezpieczyciela w pierwotnych rozmiarach z pewnością nie tylko nie narusza żadnych praw wierzyciela, ale też stawia go w bardzo korzystnej pozycji. W zależności od stopnia zaspokojenia w drodze układu może on wciąż dochodzić bądź pełnego odszkodowania od ubezpieczyciela, bądź tylko samej „nadwyżki” nad zmniejszonym odszkodowaniem, jakie otrzymał od ubezpieczonego dłużnika. Orędownikiem teorii o ograniczonym czasowo obowiązywaniu zasady akcesoryjności jest w polskiej literaturze Marcin Krajewski. Według tego autora do odpowiedzialności ubezpieczyciela OC należy odpowiednio stosować art. 373 k.c., zgodnie z którym zwolnienie z długu lub zrzeczenie się solidarności przez wierzyciela względem jednego z dłużników solidarnych nie ma skutku wobec współdłużników⁴⁴. Porównując sytuację prawną ubezpieczyciela OC i poręczyciela, Krajewski wskazuje, że w sytuacjach, gdy zasada ak-

42. *Ibidem*.

43. Zob. M. Serwach, [w:] *Prawo ubezpieczeń gospodarczych. Komentarz. Tom II. Prawo o kontraktach w ubezpieczeniach. Komentarz do przepisów i wybranych wzorców umów*, [red.] Z. Brodecki, M. Serwach, M. Glicz, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 307.

44. M. Krajewski, *op. cit.*, s. 489–490.

cesoryjności obejmuje także okres po powstaniu zobowiązania, wynika to z wyraźnego przepisu prawa, jakim jest odnoszący się do poręczenia art. 879 § 1 k.c.⁴⁵ Również Sąd Najwyższy pośrednio zaaprobował teorię ograniczonego czasowo stanu powiązania odpowiedzialności ubezpieczyciela i ubezpieczonego, określając sposób współuczestnictwa procesowego ubezpieczonego i ubezpieczyciela jako materialne⁴⁶. Pogląd ten został podtrzymany także w nowszym orzecznictwie, na co wskazuje choćby treść orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 10 kwietnia 2013 roku⁴⁷, jak i uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 2014 roku⁴⁸.

Powyższe stanowisko uzupełnił Aleksander Raczyński. Wskazał on, że sam fakt, iż do zobowiązań o charakterze solidarności nieprawidłowej co do zasady można w drodze analogii stosować przepisy odnoszące się do solidarności dłużników według treści przepisów Kodeksu cywilnego, jest niewystarczający do udowodnienia, że do odpowiedzialności ubezpieczyciela OC należy zawsze stosować art. 373 k.c.⁴⁹ Autor ten potwierdził, że w odniesieniu do odpowiedzialności ubezpieczyciela OC brak przepisu analogicznego do art. 879 § 1 k.c., który wiąże losy zobowiązania poręczyciela z losami zobowiązania dłużnika głównego⁵⁰. Zgodnie z zapatrywaniem tego autora, fakt braku uregulowania tej materii w sposób jednoznaczny, tak jak ma to miejsce w odniesieniu do umowy poręczenia, nie uzasadnia jeszcze zasadności stosowania *per analogiam* art. 373 k.c., uprawnia jednak do sięgnięcia po dyrektywę wykładni funkcjonalnej⁵¹. W tym kontekście Aleksander Raczyński powołuje się przede wszystkim na brak wyraźnej podstawy prawnej łączącej w każdym czasie zakresy odpowiedzialności ubezpieczonego i ubezpieczyciela, podobnie jak to uczynił Marcin Krajewski. Jednak co bardziej istotne, Raczyński wskazuje słusznie, że sam ustawodawca zróżnicował w pewnym stopniu sytuację prawną ubezpieczyciela od sytuacji ubezpieczonego,

45. *Ibidem*.

46. Uchwała SN z dnia 13 maja 1996 r., sygn. III CZP 184/95, OSNC 1996/7–8/91, w której Sąd Najwyższy odstąpił od stanowiska wyrażonego w Uchwale z dnia 20 sierpnia 1993 r., sygn. III CZP 107/93, OSNC 1994/2/36, w której skład orzekający określili współuczestnictwo ubezpieczonego i ubezpieczyciela jako jednolite; podobnie: wyrok SA w Warszawie z dnia 11 października 1996 r., sygn. I ACr 822/96, OSA 1998/4/13.

47. „Zależność między prawem podmiotowym a stosunkiem łączącym poszkodowanego ze sprawcą, jak i stosunkiem łączącym sprawcę z jego ubezpieczycielem znajdzie zatem odzwierciedlenie jedynie w chwili powstania prawa własnego. Od tego momentu byt tego prawa będzie bowiem całkowicie niezależny zarówno w stosunku do prawa poszkodowanego względem ubezpieczonego, jak i w stosunku do prawa ubezpieczonego względem jego ubezpieczyciela”. Wyrok SA w Łodzi z dnia 10 kwietnia 2013 r., sygn. I ACa 1354/12, LEX nr 1313322.

48. „Przepis ten [art. 373 k.c. – przyp. aut.] dostarcza argumentu, że zasada akcesoryjności zobowiązania ubezpieczyciela z umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej ma ograniczony zasięg czasowy; nie obejmuje okresu po powstaniu zobowiązania, a dotyczy jedynie chwili powstania zobowiązania”. Wyrok SN z dnia 30 maja 2014 r., sygn. III CSK 224/13, OSNC 2015/4/52.

49. A. Raczyński, *Zasada akcesoryjności actio directa w świetle nowelizacji przepisów Kodeksu cywilnego o umowie ubezpieczenia*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” 2008, nr 4(1), s. 93.

50. *Ibidem*, s. 94.

51. *Ibidem*.

poprzez znaczne ograniczenie zarzutów, jakie może podnosić ten pierwszy⁵², a także ustanawiając odrębną podstawę przerwania biegu przedawnienia bezpośredniego roszczenia⁵³.

Racje zwolenników tezy o ograniczonym zakresie akcesoryjnego charakteru odpowiedzialności ubezpieczyciela wydają się dobrze uzasadnione. Nie oznacza to jednak, że stanowisko to nie jest pozbawione słabych stron. Niewątpliwie, za słuszny należy uznać argument, że brak odpowiednika art. 879 § 1 k.c. wśród przepisów Kodeksu cywilnego regulujących stosunek ubezpieczenia OC nie uzasadnia jeszcze teorii o ograniczonym czasowo zakresie akcesoryjności odpowiedzialności ubezpieczyciela. Co więcej, przeciwko tej koncepcji można przedstawić co najmniej kilka istotnych racji, których holistyczne rozważenie nakazuje zakwestionować teorię o ograniczonym zakresie akcesoryjności i zwrócić się raczej ku koncepcji przeciwnej.

4.2. Pełna akcesoryjność odpowiedzialności ubezpieczyciela OC

Merytorycznie wyczerpującą krytykę konstrukcji ograniczonej akcesoryjności odpowiedzialności ubezpieczyciela OC przedstawił w polskiej literaturze P. Pawlak⁵⁴. Zgodnie z zapatrywaniami tego autora, dla rozstrzygnięcia przedmiotowej kwestii konieczne jest udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy ubezpieczyciel OC odpowiada za swój czy też cudzy (sprawcy) dług⁵⁵. Nie roztrząsając w tym miejscu wszystkich, nad wyraz zresztą trafnych, argumentów przedstawionych przez Patryka Pawlaka, autorzy niniejszego opracowania podzielają jego aprobatę dla koncepcji, że ubezpieczyciel odpowiada w istocie za dług formalnie swój, lecz materialnie cudzy⁵⁶. Konstrukcja ta wydaje się lepiej oddawać akcesoryjny – a więc w pewnym sensie „pomocniczy” – charakter odpowiedzialności ubezpieczyciela OC. Zdaniem cytowanego autora stosunek ubezpieczenia stanowi pewną „nadbudowę” nad właściwym stosunkiem zobowiązaniowym (odszkodowawczym),

52. „W odniesieniu do problemu akcesoryjnego charakteru prawa własnego kluczowe znaczenie ma zakres zarzutów z umowy ubezpieczenia, których podniesienie dopuszczalne jest wobec poszkodowanego. Na podstawie wspomnianego wyżej art. 822 § 5 k.c. ubezpieczyciel nie może podnieść przeciwko uprawnionemu do odszkodowania zarzutu naruszenia obowiązków wynikających z umowy lub ogólnych warunków ubezpieczenia przez ubezpieczającego lub ubezpieczonego, jeżeli nastąpiło ono po zajściu wypadku”. A. Raczyński, *Sytuacja prawna poszkodowanego w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej*, CH Beck, Warszawa 2010, s. 154.

53. *Ibidem*, s. 160–161; podobnie: A. Raczyński, [w:] *Kodeks...*, s. 1088.

54. Krytycznie wobec koncepcji pełnej niezależności zobowiązania ubezpieczyciela OC, lecz bez szerszego uzasadnienia, wypowiedzieli się również M. Fras oraz J.M. Kondek: „Pomijając w tym miejscu dalsze rozważania dotyczące tego zagadnienia nadmienić należy, iż zwolnienie z długu sprawcy powinno prowadzić do wygaśnięcia zobowiązania ubezpieczyciela. Podobnie, w przypadku zwolnienia sprawcy z odpowiedzialności na zasadzie art. 203 § 1 k.p.c., skutek tej czynności powinien znaleźć odzwierciedlenie w sytuacji samego ubezpieczyciela”. M. Fras, *Glosa aprobująca do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2011 r. (II CSK 86/11, LEX nr 1096037)*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” 2012, nr 12{1}, s. 169; „Ubezpieczyciel odpowiada za szkodę wyłącznie akcesoryjnie, tj. w granicach odpowiedzialności sprawcy. Wszystkie zatem okoliczności, które wpływają na zakres odpowiedzialności sprawcy, wpływają też na zakres odpowiedzialności ubezpieczyciela. Nie może być tak, by ubezpieczyciel odpowiadał w szerszym zakresie, niż odpowiada sam sprawca”. J.M. Kondek, [w:] *Kodeks...*, [red.] K. Osajda, s. 986 i nast.

55. P. Pawlak, *Problematyka legitymacji materialnoprawnej sprawcy szkody oraz ubezpieczyciela OC*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2017, nr 3, s. 52.

56. *Ibidem*, s. 51–53 i cyt. tam lit.

zbliżonym w istocie do gwarancji⁵⁷. Aprobowana przez Partyka Pawlaka koncepcja przemawia za niestosowaniem art. 373 k.c. do ubezpieczyciela OC. Jak ujmuje to sam autor: „wskazana *nadbudowa* może istnieć wyłącznie, jeżeli istnieje stosunek odszkodowawczy, który to zabezpiecza. Odpowiedzialność ubezpieczyciela nie wynika z samego faktu istnienia długu (mającego swoje źródło w czynie ubezpieczonego sprawcy), lecz powstaje w wyniku zajścia zdarzeń określonych w umowie ubezpieczenia”⁵⁸. Wskazane związki ze stosunkiem łączącym ubezpieczyciela z ubezpieczonym przemawiają za uznaniem jego zobowiązania za przynajmniej częściowo jurydycznie zależne od zobowiązania sprawcy szkody⁵⁹. W ten sposób można podważyć także kolejny argument podnoszony na rzecz ustania cechy zależności zakresu odpowiedzialności ubezpieczyciela od odpowiedzialności ubezpieczonego, a mianowicie ograniczony katalog zarzutów, które może podnosić ubezpieczyciel. „Brak możliwości podniesienia przez ubezpieczyciela zarzutów naruszenia obowiązków wynikających z umowy lub z OWU po określonym zdarzeniu odnosi się do zarzutów wypływających na zakres odpowiedzialności, a nie długu (dług sprawcy szkody)”⁶⁰.

Za konstrukcją pełnej akcesoryjności przemawia także okoliczność, że eliminuje ona wątpliwości związane z dokonaniem cesji wierzytelności przysługującej poszkodowanemu względem ubezpieczyciela. W takiej sytuacji, gdyby cesjonariusz dochodził roszczenia od ubezpieczyciela, mogłoby dojść do wypłaty dwóch odszkodowań, dwóm różnym podmiotom, za tę samą szkodę. Patryk Pawlak wskazuje, że przyjęcie, iż zobowiązanie wierzyciela ma przynajmniej częściowo akcesoryjny charakter także po zajściu wypadku ubezpieczeniowego, eliminuje ten problem⁶¹.

Kwestią dotychczas nieporuszaną w piśmiennictwie, a pozostającą nie bez wpływu na rezultat zarysowanej powyżej problematyki, jest relacja stopnia zależności zobowiązania ubezpieczyciela od przedmiotu ubezpieczenia OC, a więc interesu majątkowego, chronionego przez to ubezpieczenie. Zgodnie z powszechnie przyjętym podziałem interes ubezpieczeniowy w ubezpieczeniach majątkowych różni się w zależności od tego, czy mamy do czynienia z ubezpieczeniem aktywów, czy też z ubezpieczeniem pasywów (a więc również ubezpieczeniem OC)⁶². Z uwagi na tematykę niniejszego opracowania, w dalszej części wyводу pod pojęciem interesu ubezpieczeniowego autorzy rozumieją interes ubezpieczeniowy wyłącznie w drugim znaczeniu. Interes ten jest definiowany przez doktrynę rozmaicie. Marcin Krajewski opisuje przedmiot ubezpieczenia OC jako pasywa ubezpieczonego, czyli komplet jego zobowiązań z tytułu cywilnoprawnej odpowiedzialności odszkodowawczej⁶³. Z kolei Małgorzata Serwach nawiązuje po prostu – zgodnie z nazwą tego ubezpieczenia – do odpowiedzialności cywilnej⁶⁴, co zgodnie z rozpowszechnionym w nauce prawa rozumieniem oznacza w praktyce objęcie ubezpieczeniem odpowiedzialności odszkodowawczej ubezpieczonego⁶⁵. Niezależnie od niuansów, którymi charakteryzują się poszczególne definicje,

57. *Ibidem*, s. 53.

58. *Ibidem*.

59. *Ibidem*.

60. *Ibidem*, s. 51.

61. *Ibidem*, s. 45.

62. A. Raczyński, [w:] *Kodeks...*, s. 1083–1084.

63. M. Krajewski, *op. cit.*, s. 412; podobnie: L. Ogiegto, [w:] *Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 450–1088. Przepisy wprowadzające*, [red.] K. Pietrzykowski, CH Beck, Warszawa 2009, s. 724.

64. M. Serwach, *op. cit.*, s. 306.

65. M. Kaliński, *Szkoda na mieniu i jej naprawienie*, CH Beck, Warszawa 2014, s. 9.

można przyjąć, iż ubezpieczenie OC chroni całokształt sytuacji majątkowej ubezpieczonego. Ubezpieczenie to polega więc na ochronieniu ubezpieczonego przed obciążeniem jego majątku długiem o charakterze odszkodowawczym⁶⁶. Tak stypizowany przedmiot ochrony determinuje specyficzne ryzyka, typowe tylko dla tego rodzaju ubezpieczenia, odmienne od intuicyjnie rozumianych ryzyk, charakterystycznych dla ubezpieczeń aktywów, takich jak pożary czy kradzieże. Ryzykiem w ubezpieczeniu OC są potencjalne roszczenia odszkodowawcze osób trzecich kierowane do ubezpieczonego, mogące spowodować uszczerpiecie jego majątku o kwotę odszkodowania.

Z tego punktu widzenia należy rozważyć, czy koncepcja pełnego uniezależnienia zobowiązania ubezpieczyciela OC od zobowiązania ubezpieczonego w chwili zajścia wypadku ubezpieczeniowego nie stoi w sprzeczności z konstrukcją interesu ubezpieczeniowego w tej umowie ubezpieczenia. Umniejszenie zobowiązania odszkodowawczego sprawcy szkody w drodze układu prowadzi przecież w istocie do pomniejszenia „zła”⁶⁷, jakie może spotkać ubezpieczony interes (czyli ogół sytuacji majątkowej ubezpieczonego). Pamiętajmy, że właściwym sensem tego ubezpieczenia, jego funkcją – zarówno w znaczeniu jurydycznym, jak i gospodarczym – jest ochrona majątku ubezpieczonego przed roszczeniami poszkodowanych. Brak w tego rodzaju ubezpieczeniach powiązania z jakimś szczególnym, zindywidualizowanym dobrem⁶⁸. Niepoprawne jest globalne myślenie o tym ubezpieczeniu jako o formie ochrony poszkodowanego, mimo że to on właśnie otrzymuje odszkodowanie. Tego rodzaju rozumowanie jest uzasadnione jedynie w odniesieniu do pewnego wycinka ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej, a mianowicie do ubezpieczeń obowiązkowych, których funkcją jest przede wszystkim ochrona interesów majątkowych osób poszkodowanych⁶⁹. Należy wszakże pamiętać, że na rynku ubezpieczeniowym nietrudno znaleźć ubezpieczenia OC o nieobowiązkowym charakterze. Jako przykład takiego ubezpieczenia można wskazać choćby ubezpieczenie *directors&officers* skierowane głównie do członków zarządu spółek handlowych. Aksjologiczne uzasadnienie tezy o ograniczonej zależności zobowiązania ubezpieczyciela należy zatem określić jako wątpliwe⁷⁰. Ograniczenie odpowiedzialności ubezpieczającego przesądza o zmniejszeniu interesu ubezpieczeniowego, co uzasadnia zastosowanie przepisu 823 § 3 k.c. w drodze analogii. Jak proponuje Szymon Byczko, przepis ten należy ekstrapolować szeroko, na wszystkie przypadki wygaśnięcia interesu ubezpieczeniowego po zawarciu umowy⁷¹.

Wydaje się również, że argument dotyczący specyfiki przedmiotu ubezpieczenia OC stanowi o konieczności odróżnienia sytuacji ubezpieczyciela od analogicznej sytuacji poręczyciela. O ile w orzecznictwie jednolicie przyjmuje się, że art. 167 ust. 1 p.r.⁷² stanowi *lex specialis* względem

66. M. Serwach, *op. cit.*, s. 302.

67. Zob. A.M. Kubiak, *Interes ubezpieczeniowy w umowie ubezpieczenia na cudzy rachunek i na rzecz osoby trzeciej*, „Prawo Asekuracyjne” 2012, nr 4(73), s. 69 i cyt. tam lit.

68. M. Krajewski, *op. cit.*, s. 412.

69. M. Orlicki, *Ubezpieczenia obowiązkowe*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011, s. 223–243.

70. „Ciężko uzasadnić działanie poszkodowanego mające *de facto* na celu obniżenie realności uzyskania przez niego odszkodowania (polegające na zwolnieniu z długu sprawcy), a następnie argumentować, że potrzebuje on wzmoczonej ochrony prawnej uzasadniającej dalsze trwanie obowiązku świadczenia po stronie ubezpieczyciela”. P. Pawlak, *op. cit.*, s. 53.

71. S. Byczko, *Interes ubezpieczeniowy a obowiązek spełnienia świadczenia ubezpieczyciela w umowie ubezpieczenia*, „Acta Universitatis Lodzensis Folia Iuridica” 2013, nr 72, s. 91.

72. Jak również jego historycznego odpowiednika, tj. art. 68 Prawa o postępowaniu układowym – rozporządzenia Prezydenta RP z 24 października 1934 r. (Dz. U. nr 289, poz. 2321 z późn. zm.).

art. 879 i § 1 i art. 883 k.c., wyłączając ich zastosowanie w przypadku redukcji wierzytelności w drodze zawarcia układu⁷³, o tyle w stosunku poręczenia nie istnieje pojęcie chronionego interesu.

4.3. Wnioski

W świetle powyższych rozważań można postawić tezę, iż utrzymanie zobowiązania ubezpieczyciela na tej samej wysokości, w jakiej istniało ono w chwili zajścia wypadku ubezpieczeniowego, również w obliczu następczego zmniejszenia odpowiedzialności sprawcy szkody w drodze układu (ale i również choćby ugody czy zrzeczenia się roszczenia), prowadzi do obciążenia ubezpieczyciela odpowiedzialnością za roszczenia ubezpieczonego, za które on sam nie odpowiada. Tym samym następuje przerost ochrony ubezpieczeniowej nad interesem ubezpieczeniowym. Powstaje zatem pytanie: jakie konsekwencje może rodzić taka sytuacja? Zagadnienie to jest w istocie bardzo złożone i udzielenie jednoznacznej odpowiedzi wymaga analizy problemu, który w istocie wychodzi poza tematykę niniejszego opracowania. W skrócie można jednak wskazać, że w konsekwencji uzasadnione jest odpowiednie zastosowanie art. 823 § 3 k.c. W kontekście poruszanej w niniejszym artykule problematyki interes ubezpieczeniowy częściowo przestaje istnieć w zakresie, w jakim zatwierdzenie układu prowadzi do skutecznego umniejszenia określonej części pasywów dłużnika, co prowadzi do wygaśnięcia odpowiedniej części zobowiązania ubezpieczyciela.

Podsumowując tę część wyводу, należy opowiedzieć się za stanowiskiem, że odpowiedzialność ubezpieczyciela OC ma charakter akcesoryjny względem odpowiedzialności ubezpieczonego, co do zasady stale. Wyjątki od tej zasady są ściśle określone w ustawie i dotyczą m.in. odrębnego katalogu zarzutów przysługujących ubezpieczycielowi, a także osobnych zasad liczenia terminu przedawnienia roszczeń. W związku z tym dług ubezpieczyciela przybiera każdorazowy kształt długu ubezpieczonego. W następstwie zmniejszenia wierzytelności dłużnika w drodze układu zmniejszeniu ulega też wierzytelność względem ubezpieczyciela. Przemawia za tym również charakterystyka przedmiotu ochrony ubezpieczeniowej. W tym kontekście należy uznać, że art. 373 k.c. nie powinien być stosowany do odpowiedzialności ubezpieczyciela OC.

W następstwie przyjęcia zaproponowanej konstrukcji nie może być mowy o naruszeniu praw wierzyciela, o którym mowa w art. 167 p.r. Wskazany przepis traktuje bowiem o naruszeniu praw wierzyciela wobec współdłużnika (ubezpieczyciela). Akcesoryjny charakter zobowiązania ubezpieczyciela nakazuje przyjąć, że z samej natury tego ubezpieczenia wynika, że wierzycielowi nie przysługuje względem ubezpieczyciela żadne roszczenie, gdyż nie może on odpowiadać w wymiarze wykraczającym poza zakres przedmiotu ochrony ubezpieczeniowej.

Autorzy pragną jednak zastrzec, że dyskusja o stopniu powiązania zobowiązań ubezpieczyciela OC i ubezpieczonego sprawcy pozostaje w dalszym ciągu otwarta, a niniejszy wywód nie ma mocy, aby ten spór definitywnie rozstrzygnąć. Tym większy żal należy wyrazić, że na ten temat nie wypowiedział się – choć miał ku temu okazję – Sąd Najwyższy. W wyroku z dnia 22 maja 2019 roku skład orzekający SN nie opowiedział się za żadną z przedstawionych koncepcji⁷⁴.

73. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2003 r., sygn. II CK 210/02, Pr. Bankowe 2004/3/9, wyrok SA w Warszawie z dnia 24 listopada 1995 r., sygn. I ACr 895/95, LEX nr 24451.

74. „Między ubezpieczycielem i ubezpieczonym występują określone powiązania, które mogą mieć wpływ także na określenie zobowiązania każdego z nich w stosunku do poszkodowanego”, wyrok SN z dnia 22 maja 2019 r., sygn. IV CSK 96/18, LEX nr 2671163.

Podsumowanie

Niewątpliwie normy prawa restrukturyzacyjnego wywierają istotny wpływ na wzajemne relacje pomiędzy sprawcą szkody, znajdującym się w procesie restrukturyzacji, a ubezpieczycielem z tytułu ubezpieczenia OC (zarówno w toku postępowania, jak i w związku z zawartym układem). Objęcie układem wierzytelności odszkodowawczych wobec sprawcy szkody nie wpływa bezpośrednio na wierzytelności odszkodowawcze wobec ubezpieczyciela – nie są one bowiem objęte układem. Ubezpieczyciel jest jednak zaliczany do kategorii współdłużników dłużnika (jako współdłużnik *in solidum*). Przyjęcie takiej kwalifikacji wymagało rozstrzygnięcia dwóch zagadnień.

W odniesieniu do charakteru wierzytelności z tytułu regresu nietypowego uzasadnione jest twierdzenie, że stanowi ona zwrotne roszczenie w rozumieniu art. 80 ust. 1 p.r., a zatem jest wierzytelnością układową (a co za tym idzie, powinna zostać uwzględniona w spisie wierzytelności, a w przypadku, gdy jeszcze nie powstała – powinna zostać uwzględniona jako wierzytelność warunkowa w myśl art. 80 ust. 3 p.r.).

Z kolei na gruncie zawartego układu, w przypadku ograniczenia mocą jego postanowień zakresu odpowiedzialności sprawcy szkody, pojawiło się zagadnienie dopuszczalności rozszerzenia tych skutków na odpowiedzialności ubezpieczyciela OC. Rozstrzygnięcie tej kwestii jest uzależnione od przyjęcia koncepcji bądź to ograniczonej, bądź pełnej akcesoryjności odpowiedzialności ubezpieczyciela. Autorzy opowiadają się za przyjęciem koncepcji pełnej akcesoryjności (wyłączając ustawowo przewidziane odstępstwa, takie jak odrębny katalog zarzutów, jakie podnieść może ubezpieczyciel), co oznacza, że w następstwie zmniejszenia wierzytelności dłużnika w drodze układu zmniejszeniu ulega też wierzytelność względem ubezpieczyciela. Przyjęcie tej konstrukcji wyklucza naruszenie praw poszkodowanego wobec ubezpieczyciela w rozumieniu art. 167 p.r. Autorzy pragną jednak podkreślić, że zagadnienie akcesoryjnego charakteru zobowiązania ubezpieczyciela jest niezwykle złożone i można znaleźć przekonujące argumenty przemawiające za przyjęciem koncepcji przeciwnej, zgodnie z którą odpowiedzialność ubezpieczyciela odrywa się od odpowiedzialności sprawcy w chwili powstania roszczenia bezpośredniego. Wówczas należałoby przyjąć, że zatwierdzenie układu nie wpływa w żaden sposób na zobowiązanie ubezpieczyciela do zapłaty odszkodowania.

Wykaz źródeł

- Adamus R., *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2019.
- Aktualne problemy ubezpieczeń komunikacyjnych*, Koch A. [red.], CH Beck, Warszawa 2008.
- Byczko S., *Interes ubezpieczeniowy a obowiązek spełnienia świadczenia ubezpieczyciela w umowie ubezpieczenia*, „Acta Universitatis Lodzensis Folia Iuridica” 2013, nr 72.
- Fras M., *Glosa aprobowująca do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2011 r. (II CSK 86/11, LEX nr 1096037)*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” 2012, nr 12(1).
- Fuchs D., Kowalewski E., Wałachowska M., Ziemiak M., *Odszkodowanie za szkodę w pojazdach mechanicznych a kwestia cen części oryginalnych oraz amortyzacji i urealnienia ich wartości. Rozważania na kanwie obowiązkowego ubezpieczenia komunikacyjnego OC*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2012, nr 3.

- Gurgul S., *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2018.
- Hrycaj A., *Cztery postępowania restrukturyzacyjne*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2015, nr 1.
- Hrycaj A., *Prawo i postępowanie restrukturyzacyjne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2019.
- Jakubecki A., Zedler F., *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010.
- Janda P., *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2020.
- Kodeks cywilny. Komentarz*, Gniewek E., Machnikowski P. [red.], CH Beck, Warszawa 2016.
- Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III B. Zobowiązania. Część szczegółowa. Ustawa o terminach zapłaty*, Osajda K. [red.], CH Beck, Warszawa 2020.
- Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 450–1088*, Gutowski M. [red.], CH Beck, Warszawa 2016.
- Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 450–1088. Przepisy wprowadzające*, Pietrzykowski K. [red.], CH Beck, Warszawa 2009.
- Kowalewski E., Mogiński W.W., *O potrzebie zmiany niektórych uregulowań prawnych ubezpieczeń obowiązkowych*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” 2013, nr 2.
- Krajewski M., *Umowa ubezpieczenia. Art. 805–834 k.c. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2016.
- Krzewicki M., *Charakter prawny regresu ubezpieczeniowego na tle pojęcia regresu w prawie cywilnym*, „Monitor Prawniczy” 2013, nr 2, s. 79.
- Miształ-Konecka J., *Regres nietypowy w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej posiada czy pojazdów mechanicznych*, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 15.
- Orlicki M., *Ubezpieczenia obowiązkowe*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011.
- Pawlak P., *Problematyka legitymacji materialnoprawnej sprawcy szkody oraz ubezpieczyciela OC*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2017, nr 3, s. 52.
- Polska Izba Ubezpieczeń, *Ubezpieczenia w liczbach 2019. Rynek ubezpieczeń w Polsce*, <https://piu.org.pl/wp-content/uploads/2020/04/ubezpieczenia-w-liczbach-2019.pdf> [dostęp: 6.05.2020].
- Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Hrycaj A., Filipiak P. [red.], Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
- Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Torbus A., Witosz A.J., Witosz A. [red.], Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
- Prawo ubezpieczeń gospodarczych. Komentarz. Tom II. Prawo o kontraktach w ubezpieczeniach. Komentarz do przepisów i wybranych wzorców umów*, Brodecki Z., Serwach M., Glicz M. [red.], Wolters Kluwer, Warszawa 2010.
- Raczyński A., *Sytuacja prawna poszkodowanego w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej*, CH Beck, Warszawa 2010.
- Raczyński A., *Zasada akcesoryjności actio directa w świetle nowelizacji przepisów Kodeksu cywilnego o umowie ubezpieczenia*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” 2008, nr 4{1}, s. 93.
- Sowik A., *Regres nietypowy – struktura prawna i znaczenie w ubezpieczeniach odpowiedzialności cywilnej*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2013, nr 2.
- System Prawa Handlowego. Tom 6. Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, Hrycaj A., Jakubecki A., Witosz A. [red.], CH Beck, Warszawa 2020.
- System Prawa Prywatnego. Tom 5. Prawo zobowiązań – część ogólna*, Osajda K. [red.], CH Beck, Warszawa 2020.
- Zimmerman Filipiak Restrukturyzacja S.A., SpotData, *Restrukturyzacja w Polsce. Raport roczny 2019. Statystyki i analizy*, <http://zimmermanfilipiak.pl/Raport%20restrukturyzacje%202019%20Q4%20v11.pdf> [dostęp: 6.05.2020].
- Zimmerman P., *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2018.

Legal position of civil liability insurer as a co-debtor in restructuring proceedings

The article is an attempt to describe the impact that restructuring proceedings against the insured entity may have on the legal situation of the third party liability insurer. The authors discussed the nature of the liability for damages in restructuring proceedings, co-participation of the insurer in the debt of the insured undergoing restructuring and the institution of atypical recourse in restructuring proceedings. These issues have not been analyzed in the scientific literature so far.

The key issue raised in this article is the insurer's liability after approval of an arrangement in which the creditors have decided to reduce their claim for damages. This matter has been discussed taking into account the accessory nature of the liability of the third party liability insurer. The authors discussed the standpoints of jurisprudence and doctrine in this respect, at the same time quoting a new argument concerning the subject of third party liability insurance, in favour of the theory of full accessory liability.

Key words: civil liability insurance, civil liability, accessory liability, insurance recourse, arrangement in the restructuring procedure.

MGR PIOTR KEMPIŃSKI – aplikant radcowski, Okręgowa Izba Radców Prawnych w Poznaniu.
e-mail: piotrkempinski@outlook.com
nr ORCID: 0000-0003-1303-0068

MGR MICHAŁ OLEJNICZAK – aplikant adwokacki, Okręgowa Rada Adwokacka w Poznaniu.
e-mail: michal.olejniczak1@gmail.com
nr ORCID: 0000-0002-9562-7425

